

הכנסת השש-עשרה

הצעת חוק של חברות הכנסת: נעמי בלומנטל

ענבל גבריאל

3587/פ

הצעת חוק טיפול בחולי נפש (תיקון - עיגון זכויות חולה הנפש), התשס"ה-2005

1. תיקון סעיף 1 בחוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991¹ (להלן - החוק העיקרי), בסעיף 1 -
- (א) אחרי ההגדרה "בדיקה פסיכיאטרית" יבוא "בית המשפט" - בית המשפט המחוזי;"
- (ב) אחרי ההגדרה "רופא" יבוא "שופט" - שופט בבית המשפט המחוזי;"
2. הוספת סעיף 1א בחוק העיקרי, אחרי סעיף 1 יבוא:
- "זכויות חולה 1א. בטיפול ואשפוז פסיכיאטריים של חולה הנפש הנפש כשל כל במדינת ישראל תהיינה לחולה זכויות מלאות כשל אדם כל אדם, והמדינה תכיר בערכו כאדם, בקדושת חייו ובחירותו האישית."
3. תיקון סעיף 4 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ב), במקום "בתוך ארבעים ושמונה שעות מחתימתו" יבוא "מוקדם ככל האפשר ולא יאוחר משלוש שעות מרגע חתימתו; השר יקבע בתקנות נהלים לביצוע לעניין זה."
4. תיקון סעיף 4א לחוק העיקרי, אחרי סעיף קטן (ז) יבוא:
- "(ח) קטין יהיה רשאי לערער, באמצעות פקיד הסעד או פרקליטו על כל החלטת וועדה המתקבלת כאמור בסעיפים קטנים (ד) עד (ז) בפני בית המשפט."
5. תיקון סעיף 6 לחוק העיקרי, פסקה (3) - תימחק.
6. תיקון סעיף 7 לחוק העיקרי, פסקה (3) - תימחק.

¹ס"ח התשנ"א, עמ' 58.

7. תיקון סעיף 8
בסעיף 8 לחוק העיקרי, במקום "עשרה ימים מיום נתינתה" יבוא "עשרים וארבע שעות משעת נתינתה".
8. תיקון סעיף 10
בסעיף 10 לחוק העיקרי -
- (א) בסעיף קטן (א), במקום "שבעה ימים מיום האשפוז" יבוא "עשרים וארבע שעות משעת האשפוז".
- (ב) בסעיף קטן (ב), במקום "לשבעה ימים נוספים" יבוא "לעשרים וארבע שעות נוספות".
- (ג) במקום סעיף קטן (ג) יבוא:
- "(ג) הוועדה הפסיכיאטרית רשאית לפי בקשה מנומקת בכתב מאת המנהל להאריך את תקופת האשפוז מעבר לארבעים ושמונה השעות האמורות, לתקופה נוספת שלא תעלה על ארבעה עשר ימים."
- (ד) בסעיף קטן (ה), בסופו, יבוא -
- "תוך 3 שעות מסיום תקופת האשפוז."
- (ה) לאחר סעיף קטן (ה) יבוא:
- "(ו) לא יוחזק החולה באשפוז כפוי לתקופה העולה על שלושים ימים, אלא אם הבקשה להמשך האשפוז הוגשה באישור היועץ המשפטי לממשלה.
- (ז) אושפז אדם ועילת האשפוז חדלה מלהתקיים - ישוחרר לאלתר; לא יוחזק חולה באשפוז כפוי העולה על 90 ימים, אלא באישור בית משפט; החלטת בית המשפט ניתנת לערעור בפני בית המשפט העליון שידון בו במושב של שלושה שופטים."
9. תיקון סעיף 11
בסעיף 11 לחוק העיקרי -
- (א) בסעיפים קטנים (א) ו-(ב), במקום "ששה חודשים" יבוא "שבעה ימים".
- (ב) סעיף קטן (ד) - ימחק.
10. הוספת סעיף 11א
אחרי סעיף 11 לחוק העיקרי יבוא:
- "11א. לא יורו מנהל, פסיכיאטר מחוזי והוועדה הפסיכיאטרית המחוזית על אשפוז כפוי או אשפוז דחוף כאמור בסעיפים 5, 9 ו-10 או על טיפול מרפאתי כפוי כאמור בסעיף 11, אם ניתן להשיג את ההגנה הנדרשת על החולה או על זולתו באמצעים שאינם מצריכים אשפוז, כגון בדרך של הבאת החולה לביתו או לבית אפוטרופסו או בן משפחתו או בכל דרך אחרת."

11. במקום סעיף 12 לחוק העיקרי יבוא: החלפת סעיף 12
12. (א) "זכות שימוע וערעור
- לא יורה המנהל על אשפוז דחוף כאמור בסעיף 5, הפסיכיאטר המחוזי על בדיקה כפוייה כאמור בסעיפים 6 או 7 או על אשפוז כפוי כאמור בסעיף 9 והוועדה פסיכיאטרית מחוזית על אשפוז כפוי כאמור בסעיף 10, אלא אם כן ניתנה הזדמנות לחולה, או אם אין החולה מסוגל או רוצה לתקשר – לבא כוחו או בן משפחתו, לטעון בפניהם כנגד הבדיקה או האשפוז.
- (ב) המנהל, הפסיכיאטר המחוזי או הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית יעדכנו את החולה, בא כוחו או את בן משפחתו בדבר זכויותיו, יתעדו את מהלך הדיון, יפרטו את החלטתם וינמקו אותה בכתב. העתק מהפרוטוקול וההחלטה יומצאו לחולה, בא כוחו או בן משפחתו בסמוך לקבלתם."
12. בסעיף 13 לחוק העיקרי, במקום "ערר" יבוא "ערעור" ובמקום "הוועדה הפסיכיאטרית בערר" יבוא "בית המשפט בערעור". תיקון סעיף 13
13. האמור בסעיף 14 לחוק העיקרי יסומן "א" ואחריו יבוא: תיקון סעיף 14
- "(ב) לא תינקט כל פעולה בידי המשטרה או מבצע ההוראה כלפי החולה לפני שהשוטר או מבצע ההוראה נתן לחולה, בא כוחו או בן משפחתו אפשרות לטעון כנגד ההוראה; החליט החולה או בא כוחו או אפוטרופסו או בן משפחתו לערער על החלטת האשפוז כאמור, ישהה המבצע או המשטרה, במידת האפשר ובהתאם לנסיבות, את ביצוע הצו עד לבירור הערעור."
14. בסעיף 15 לחוק העיקרי, אחרי סעיף קטן (ג) יבוא: תיקון סעיף 15
- "(ג) לא יורה בית המשפט על אשפוז כפוי בין כותלי בית החולים, אם שוכנע כי ניתן יהא להסתפק באמצעי אחר כגון בדרך של הבאת החולה לביתו או לבית אפוטרופסו או בן משפחתו וטיפול והשגחה באותו מקום."
15. במקום סעיף 18 לחוק העיקרי יבוא: החלפת סעיף 18
18. (א) "ייוצגו של החולה ונוכחותו
- כל צו על פי חוק זה בהליכים פליליים לא יינתן אלא בנוכחות פרקליטו של החולה, ואם אין לו, ימנה לו בית המשפט פרקליט; כל צו על פי חוק זה בעניינים שאינם פליליים לא יינתן אלא בנוכחות פרקליטו, אפוטרופסו, ידידו או בן משפחה קרוב של החולה ובהעדרם ימנה לו בית המשפט פרקליט.

(ב) בית המשפט רשאי לתת צו על פי חוק זה שלא בנוכחות החולה אם שוכנע שאי אפשר לנהל תא הדיון בנוכחותו או שנוכחותו בדיון תזיק לבריאותו הנפשית."

16. בסעיף 29 לחוק העיקרי - תיקון סעיף 29
- (א) במקום כותרת השוליים יבוא "זכות ערעור".
- (ב) במקום סעיף קטן (א) יבוא:
- "(א) כל החלטה של המנהל, הפסיכיאטר המחוזי או של הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית נתונה לערעור על ידי החולה או בא כוחו בפני בית המשפט שידון בערעור בן יחיד; החלטת בית המשפט ניתנת לערעור בזכות בפני בית המשפט העליון, שידון בו במותב של שלושה שופטים."
17. בסעיף 35 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ה), אחרי המלים "או לקיים קשר אחר איתם" יבוא "החולה רשאי לערער על החלטת המנהל בפני בית המשפט". תיקון סעיף 35
18. בסעיף 44 לחוק העיקרי - תיקון סעיף 44
- (א) בסעיף קטן (א) במקום "מאסר חמש שנים" יבוא "מאסר עשר שנים".
- (ב) בסעיף קטן (ב) במקום "מאסר חמש שנים" יבוא "מאסר עשר שנים".
- (ג) בסעיף קטן (ג) במקום "מאסר שלוש שנים" יבוא "מאסר תשע שנים".
- (ד) בסעיף קטן (ד) במקום "דינו - מאסר שנה" יבוא "דינו - מאסר תשע שנים".
19. אחרי סעיף 44 לחוק העיקרי יבוא: תיקון סעיף 44
- "פיצויים ללא א.44. (א) עבירות על פי סעיף 44 לחוק זה הנן עוולה אזרחית עליה יחולו הוראות פקודת הניזקין [נוסח חדש].²
- (ב) בית המשפט רשאי לפסוק בשל עבירות על פי סעיף 44 לחוק זה, אף ללא הוכחת נזק, פיצוי של עד 500,000 שקלים חדשים.
- (ג) סכום הפיצוי יעודכן ב-16 לכל חודש בהתאם לשיעור עליית המדד החדש לעומת המדד הבסיסי.

² דמ"י, נוסח חדש 10, עמ' 266.

(ד) לעניין סעיף זה –

- (1) "המדד" – מדד המחירים לצרכן שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- (2) "המדד הבסיסי" – מדד החודש שקדם לחודש העדכון.
- (3) "המדד החדש" – מדד החודש.

דברי-הסבר

המחוקק בארץ נתן לפסיכיאטרים כוח רב יותר מאשר למשטרה, לבתי המשפט, למצ"ח, השב"כ או לכוחות הביטחון. הפסיכיאטרים מוסמכים לאשפז בכפיה ולמאושפזים בכפיה אין כל יכולת לערער על עצם האשפוז הכפוי תוך פרק זמן קצר בפני ועדה שאיננה תלויה בפסיכיאטרים. דומה הדבר לאדם הנעצר על ידי שוטר והמקום היחידי שיכול להגן על עצמו יהיה בפני ועדת שוטרים אחרים.

בארץ נערכים כ-4600 אשפוזים בכפיה בכל שנה. רבים מהם שלא בצדק. רבים מהם מאושפזים בכפיה כשיטה לסילוק מהסביבה; אם על ידי בני הבית או על ידי השכנים המלשינים לפסיכיאטר המחוזי וזה קורא ל"בדיקה" כפויה. "בדיקה" כפויה יכולה להמשך יותר מחצי שנה!

האשפוזים האזרחיים שמאשפוזים הפסיכיאטרים בכפיה מהווים הפרה משועת של זכויות האדם הבסיסיות, שהרי זכויות האדם במדינה דמוקרטית כוללות הגנה שווה של החוק וכן חופש ממעצר או מאסר שרירותיים.

באשפוז כפוי "כרוכה שלילת זכויות רבה יותר מאשר בכליאה בבית כלא, שהיא עונש המוגדר ומוגבל בקפידה על ידי ערובות מצד חוקי יסוד ואמצעי אבטחה משפטיים" (תומאס זאץ פרופסור אמריטוס בפסיכיאטריה 1984).

לאחר שאושפז אדם מופעלים עליו ברוב המקרים אמצעי ריסון פיזיים וכימיים על מנת לשלוט בו. אמצעי ריסון אלו וטיפולים ברבריים אחרים הביאו ל-2011 מיתות בתוך בתי-החולים הפסיכיאטרים בארץ ב-10 השנים האחרונות.

בתקופת הנשיא קלינטון הותקנו ב-1999 בארה"ב תקנות פדרליות האוסרות שימוש באמצעי ריסון פיזיים וכימיים על מנת לשלוט במטופלים פסיכיאטרים או להענישם.

מדינות רבות רחבי העולם הציבו ערבות והגנות מצד החוק נגד מעצר פסיכיאטרי שרירותי.

המצב בארץ חייב להשתנות! לטובת החולים ולטובת הסביבה!

הפסיכיאטריה הבין-לאומית היא מדע כושל שרבות בו הפרות זכויות אדם;

מונחי היסוד והנחות היסוד של הפסיכיאטריה אינם מוגדרים דיים. הגדרותיה הבסיסיות משתנות חדשות לבקרים. אין הגדרה בסיסית למונח "נפש האדם" ולמרות זאת היא מתימרת לחזות ולרפא אותה. מדעיותה אינה מעוגנת במחקרים מדעיים מדויקים. ב-80 השנים שהיא קימת לא הצליחה לרפא שום מחלת נפש אלא רק ל"און כימית" מהסימפטומים. משמע – לסמס. מחלות נפש אינן נקבעות על סמך מחקר מדעי לוגי אלא בהצבעה בוועידה, והצבעות אלו נתונות להשפעה פוליטית ואינטרסנטית בעיקר של יצרני התרופות. כמות מחלות הנפש גדלה מועידה לועידה. יותר ויותר כסף מועבר

לפסיכיאטרייה על ידי ממשלות כשאין תוצאות. מכאן שאין סיבה בעולם לתת לגוף קיקיוני כמו הפסיכיאטרייה סמכות לאשפו אנשים בכפיה.

גופים רבים בארץ כולל הפרקליטות תומכים בחוק שיעביר את סמכות האשפוז הכפוי מהפסיכיאטרים לבתי-המשפט. רעיון זה הוא ציני בעיקרו. השופטים בארץ נותנים לחוות דעת של הפסיכיאטרים משקל יתר במקרה הטוב ומשקל בלעדי ברוב המקרים. אנו קוראים למחוקקים ותומכי החוק הזה לעגן בחוק את העיקרון לפיו משקלה של חוות הדעת הפסיכיאטרית יהיה מוגבל כפי שחוות הדעת המשטרתית המבקשת לעצור אדם היא רק אחת מתוך עדויות רבות. וכמו שהמשטרה צריכה להוכיח שהאדם מסוכן לציבור, כך יצטרך המבקש לאשפו בכפיה להוכיח שהמאושפז אינו מסוכן לעצמו או לסביבה. כפי שבמעצר משטרתית יש משקל לעדויות עדי ראיה ומומחים מתחומים אחרים כך גם בבקשה לאשפוז כפוי צריך שיהיה משקל לחוות דעת אחרות של עדי ראיה וגורמים אחרים.

יש לשנות את החוק. יש להשוות את חוק המעצרים לחוק אשפוז בכפיה. לא יעצר או יאושפז אדם באופן שרירותי מבלי שענינו יובא בפני שתי רשויות נפרדות.

לעניין זה יפות המלצות מועצת אירופה בעניין פסיכיאטרייה וזכויות האזרח:

תנאים ופרוצדורה לאשפוז:

א. ייעשה שימוש באשפוז בכפייה אך ורק במקרים יוצאי דופן ועליו לעמוד בתנאים הבאים:

(1) קיימת סכנה משמעותית לחולה או לאדם אחר;

(2) קריטריון נוסף יכול להיות קריטריון הטיפול: אם העדרו של אשפוז עשוי להוביל להידרדרות או למנוע מתן טיפול הולם.

ב. במקרה של אשפוז בכפיה, ההחלטה בנוגע לאשפוז במוסד פסיכיאטרי תתקבל על ידי שופט ותקופת האשפוז תוגדר. יש לדאוג לכך שהחלטת האשפוז תיבדק בשנית באופן רגיל ואוטומטי, מעת לעת. יש להקפיד על קיומם של עקרונות שיקבעו בוועדה הבאה של מועצת אירופה בנושא ביוטכנולוגיה בכל המקרים;

ג. חייבים להימנע אמצעים משפטיים להגשת ערעור בגין של החלטה;

ד. יש להביא לתשומת ליבו של כל חולה המובא למתקן פסיכיאטרי קוד בדבר זכויות החולה.

וכן עקרונות וכללים מנחים של האומות המאוחדות:

עקרון 1:6 מתייחס לזכותו של אדם "לשימוע הוגן על ידי ערכאה ללא משוא פנים שהוקמה על פי החוקים המקומיים, אדם שסוגיית כשירותו נדונה ייוצג על ידי בא כוח (עורך דין או בא כוח מוסמך אחר) והייצוג יועמד לרשותו ללא תשלום... לאדם תהא זכות ערעור לערכאה גבוהה יותר כנגד כל החלטה אשר נתקבלה.

עקרון 9:2 הטיפול בכל חולה יהא מבוסס על תוכנית ומרשם אישי שלאחר שיחה עם החולה, שייבדק באופן קבוע, תתוקן לפי הצורך בבדיקה שתבוצע על ידי צוות מקצועי מוסמך.

עקרון 9:4 הטיפול בכל חולה יכוון כך שעצמאותו האישית תישמר ותתרחב.

עקרון 16:2 אשפוז כפוי או עיכוב יתבצע בתחילה לתקופה קצרה כפי שיוגדר בחוק המקומי לאבחון וטיפול מקדמי עד לבחינת החלטת האשפוז הכפוי או העיכוב על ידי גוף מבקר. סיבות האשפוז או העיכוב יוסברו לחולה ללא עיכוב ועובדת האשפוז או העיכוב והסיבות לה ויועברו במהירות ובפרוטרוט לגוף המבקר, לבא כוחו האישי של החולה ככל שיש כזה, ובנוסף על כך, אלא אם החולה התנגד לכך, לבני משפחתו.

עקרון 17:1 הגוף המבקר יהא גוף שיפוטי או גוף אחר, עצמאי וללא משוא פנים, שיקבע בחוק המקומי ויפעל בהתאם לסדרי דין שיפורטו בחוק המקומי.

עקרון 18 הגנה פרוצדורלית – זכות למנות ולבחור בא כוח ולהיות מיוצג בכל תלונה או ערעור.

הצעת חוק דומה בעיקרה הונחה על שולחן הכנסת החמש-עשרה על ידי חבר הכנסת אילן גילאון וקבוצת חברי הכנסת ומספרה פ/3643.

הצעת חוק דומה בעיקרה הונחה על שולחן הכנסת השש-עשרה על ידי חברת הכנסת זהבה גלאון וקבוצת חברי הכנסת ומספרה פ/2379.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
כ"א באייר התשס"ה – 30.5.2005